

www.simayedanesh.ir

سیری در قلمدان‌های لاکی روغنی ایران

(با تأکید بر قلمدان‌های لاکی دوره قاجاریه)

دکتر حسین یآوری
ه‌ایا ابتهاج همدانی

سرشناسه:	یاوری، حسین، ۱۳۲۵
عنوان و نام پدیدآور:	مروری در قلمدان های لاکي روغني ايران (باتکيد بر قلمدان های لاکي دوره قاجار)
مشخصات نشر:	حسين ياوري، هليا ابتهاج همداني، تهران، آذر، سيماي دانش، ۱۳۹۰
مشخصات ظاهري:	۱۶۸ ص. - مصور، جدول
شابک:	۳-۶۷-۱-۷۹۰-۷۹۴-۹۷۸
وضعيت فهرست نویسی:	فيا
موضوع:	قلمدان ها، ايران، تاريخ
شناسه افزوده:	ابتهاج همداني، هليا
رده بندي کنگره:	۱۳۹۰ NK۳۶۶۵/ی۲۴۴
رده بندي ديويي:	۷۴۵/۵۹
شماره کتابشناسي ملي:	۲۲۸۱۲۰۳

سيري در قلمدان های لاکي روغني ايران

گردآوری و تاليف:	دکتر حسين ياوري - هليا ابتهاج همداني
ناشر:	انتشارات سيماي دانش
ناشر همکار:	انتشارات سيماي دانش
چاپ:	اول/ ۱۳۹۰
تیراژ:	۱۱۰۰ نسخه
طراح جلد:	سعيد سليمي
حروفچيني:	موسسه مهر داد
اينوگرافي:	باختر ۱۳۹۳/۶۹۵۴
چاپ:	فرشيوه
محرافي:	پگتافر
شابک:	۳-۶۷-۱-۷۹۰-۷۹۴-۹۷۸
قيمت:	۶۰۰۰۰ ريال

کليه حقوق اين اثر براي انتشارات سيماي دانش محفوظ است.

انتشارات سيماي دانش: خيابان انقلاب، ابتدای خيابان ۱۲ فروردين
پلاک ۱۲۱۸ - تلفن: ۶۶۴۶۴۷۷۹
فروشگاه سيماي دانش: ۶۶۴۶۰۵۴۵
کتابفروشي عصر دانش: ۶۶۴۶۵۸۳۰
کتابفروشي پرهام: ۶۶۴۶۸۲۳۵

فهرست مطالب

۱۳	پیشگفتار
۱۴	مقدمه
۱۷	فصل اول - کلیاتی درباره‌ی قلمدان
۱۹	۱-۱ تاریخچه‌ی قلمدان‌سازی
۲۵	۲-۱ روش ساخت قلمدان
۲۷	۳-۱ ابعاد قلمدان
۲۷	۱-۳-۱ قلمدان‌های نیم‌بهره
۲۷	۲-۳-۱ قلمدان‌های یک بهره
۲۷	۳-۳-۱ قلمدان‌های دو بهره
۲۷	۴-۳-۱ قلمدان‌های سه بهره
۲۷	۵-۳-۱ قلمدان‌های چهار بهره
۲۷	۶-۳-۱ قلمدان‌های بهره بزرگ
۲۹	فصل دوم - درباره‌ی نقوش قلمدان‌ها
۳۱	۱-۲ بدون نقش (ساده یا بوم سفید)
۳۲	۲-۲ نقش گل و مرغی
۳۲	۳-۲ نقش منظره (منظره پرداز)
۳۲	۴-۲ نقش پرندگان و جانوران
۳۲	۵-۲ نقش بزمی
۳۴	۶-۲ نقش رزمی
۳۳	۷-۲ نقش شکارگاهی
۳۳	۸-۲ نقش چهره‌پرداز
۳۳	۹-۲ نقش کیانی
۳۴	۱۰-۲ نقش الفیه و شلفیه
۳۴	۱۱-۲ نقش فرنگی‌سازی
۳۴	۱۲-۲ نقش تذهیبی

۱۳-۲	نقش تشعیری	۳۴
۱۴-۲	نقش خط نوشته‌دار	۳۴
۱۵-۲	نقش هندسی	۳۵
۱۶-۲	نقش ابری	۳۵
۱۷-۲	نقش لایه چینی	۳۵
۱۸-۲	نقش عکس برگردانی	۳۵
۱۹-۲	نقش روسی	۳۵
۲۰-۲	نقش ملخی	۳۶
۲۱-۲	نقش عکس	۳۶
فصل سوم	درباره‌ی قلمدان ساز و قلمدان نگار و ترقیم قلمدان	۳۷
۱-۳	هنرمندان قلمدان ساز و قلمدان نگار	۳۹
۲-۳	ترقیم قلمدان	۳۹
فصل چهارم	مختصری درباره‌ی فضای هنری دوره‌ی قاجار	۴۱
۱-۴	عوامل تأثیرگذار داخلی	۴۳
۲-۴	عوامل تأثیرگذار خارجی	۴۴
۳-۴	عکاسی	۴۶
۴-۴	نقاشی	۴۷
فصل پنجم	طبقه‌بندی قلمدان‌های مورد بررسی	۵۱
۱-۵	طبقه‌بندی قلمدان‌ها براساس قاب‌های تزینی	۵۳
۱-۱-۵	گروه اول: ساده یا بدون قاب	۵۴
۲-۱-۵	گروه دوم: قاب‌های پیوسته و ناپیوسته	۵۴
۱-۲-۱-۵	قاب‌های پیوسته‌ی هم‌اندازه	۵۴
۲-۲-۱-۵	قاب‌های ناپیوسته‌ی هم‌اندازه	۵۴
۳-۲-۱-۵	قاب‌های ناپیوسته‌ی مختلط	۵۴
۲-۵	طبقه‌بندی قلمدان‌ها براساس مضامین نقوش	۵۴
۱-۲-۵	گروه اول: قلمدان‌های مصور به نقوش درباری	۵۵

۵۶	۲-۲-۵ گروه دوم: قلمدان‌های مصور به نقوش متأثر از فرهنگ عامه‌ی مردم.....
۵۶	۲-۲-۳ گروه سوم: قلمدان‌های مصور به صحنه‌هایی از ادبیات کلاسیک.....
۵۶	۲-۲-۴ گروه چهارم: قلمدان‌های مصور به نقوش با مضامین غیر ایرانی.....
۵۷	فصل ششم - معرفی قلمدان‌های گروه اول.....
۵۹	۱-۶-۱ قلمدان مصور با مراسم سلام ناصرالدین شاه.....
۶۱	۲-۶-۲ قلمدان مصور با مجلس شکار درباری.....
۶۳	۳-۶-۳ قلمدان‌های مصور با مجالس بزم درباری.....
۶۶	۴-۶-۴ قلمدان مصور به مجلس رزم چالدران.....
۶۹	۵-۶-۵ قلمدان مصور به گروهی از رجال درباری.....
۶۹	۶-۶-۶ قلمدان مصور به عکس ناصرالدین شاه و برخی رجال سیاسی.....
۷۰	۷-۶-۷ قلمدان مصور به پرتره‌ی امیرکبیر.....
۷۳	۸-۶-۸ قلمدان مصور به پرتره‌ی سردار ظفر بختیار.....
۷۴	۹-۶-۹ قلمدان مصور به پرتره‌ی تاج السلطنه.....
۷۹	فصل هفتم - معرفی قلمدان‌های گروه دوم.....
۸۱	۱-۷-۱-۱ قلمدان‌های مصور به صحنه‌هایی از زندگی روزمره‌ی زنان.....
۸۳	۱-۷-۱-۲ قلمدان مصور به مجلس قلیان کشیدن زنان.....
۸۷	۲-۷-۱-۲ قلمدان مصور به مجلس حمام زنانه.....
۸۸	۳-۷-۱-۲ قلمدان مصور به مجلس زنان در محضر فالگیر.....
۸۹	۴-۷-۱-۲ قلمدان‌های مصور به زنان در حالت‌های تزیینی.....
۹۰	۵-۷-۱-۲ قلمدان مصور به بانویی در جامه‌ی زرتشتی.....
۹۰	۲-۷-۲ قلمدان‌های مصور به مجلس درآویش و عرفا.....
۹۶	۳-۷-۳ قلمدان مصور به صحنه‌ای از زندگی ایللیاتی.....
۹۹	فصل هشتم - معرفی قلمدان‌های گروه سوم.....
۱۰۱	۱-۸-۱-۱ قلمدان‌های مصور به صحنه‌هایی از ادبیات کلاسیک.....
۱۰۲	۱-۸-۱-۲ قلمدان‌های مصور به مجلس شیخ صنعان و دختر ترسا.....
۱۰۶	۲-۸-۱-۲ قلمدان‌های مصور به مجلس آب تنی کردن شیرین.....

۱۰۸	۳-۱-۸- قلمدان‌های مصور به مجلس بزم بهرام در هفت گنبد.....
۱۰۹	۴-۱-۸- قلمدان‌های مصور به مجلس بهرام و گل اندام.....
۱۱۱	۲-۸- قلمدان مصور به مجلس حضرت سلیمان (ع) و بلقیس.....
۱۱۳	فصل نهم- معرفی قلمدان‌های گروه چهارم.....
۱۱۵	۱-۹- قلمدان‌های مصور به نقوش با مضامین غیر ایرانی.....
۱۱۶	۱-۱-۹- قلمدان‌های مصور به مجلس تولد حضرت مسیح(ع).....
۱۱۸	۲-۱-۹- قلمدان‌های مصور به پرتره‌ی یوحنا.....
۱۲۴	۳-۱-۹- قلمدان مصور به داستان سوسنه و داوری دانیال.....
۱۲۵	۴-۱-۹- قلمدان مصور به مجلس ذبیح حضرت اسماعیل (ع).....
۱۲۶	۲-۹- قلمدان‌های مصور به نقوش روسی.....
۱۲۷	۱-۲-۹- قلمدان مصور با عکس‌برداران قلمدان‌ساز.....
۱۲۸	۲-۲-۹- قلمدان مصور با پرتره‌ی پانوی روسی.....
۱۲۸	۳-۲-۹- قلمدان مصور به بانویی در جامه‌ی فرنگی.....
۱۳۱	فصل دهم- جمع‌بندی.....
۱۳۵	ضمایم.....
۱۳۸	ضمیمه ۱ - کارشناسی آثار لاکی روغنی.....
۱۴۶	ضمیمه ۲ - معرفی برخی از نقاشان قلمدان دوره‌ی قاجار.....
۱۴۹	ضمیمه ۳ - فهرست مقاله‌های پیرامون قلمدان.....
۱۴۹	فهرست منابع و مآخذ.....
۱۶۷	تصاویر رنگی.....

فهرست تصاویر

۲۰.....	تصویر ۱-۱- قلمدان مسی نقش‌دار نقره‌نشان.....
۲۶.....	تصویر ۱-۲- قسمت‌های مختلف یک قلمدان.....
۶۱.....	تصویر ۱-۶- مجلس مراسم سلام ناصرالدین شاه.....
۶۱.....	تصویر ۲-۶- حرکت موکب همایونی با بزرگان درباری.....
۶۱.....	تصویر ۳-۶- حرکت موکب همایونی با بزرگان درباری.....
۶۲.....	تصویر ۴-۶- مجلس بزم و شکار درباری.....
۶۳.....	تصویر ۵-۶- عکس قوشچی باشی.....
۶۶.....	تصویر ۶-۶- مجلس بزم درباری.....
۶۸.....	تصویر ۷-۶- مجلس رزم چالدران.....
۶۸.....	تصویر ۸-۶- بزرگنمایی قسمتی از مجلس رزم چالدران.....
۶۹.....	تصویر ۹-۶- تصویر دسته‌جمعی گروهی از رجال درباری.....
۷۰.....	تصویر ۱۰-۶- عکس ناصرالدین شاه و پنج تن از رجال سیاسی.....
۷۲.....	تصویر ۱۱-۶- پرتره‌ی امیرکبیر.....
۷۲.....	تصویر ۱۲-۶- نقاشی امیرکبیر.....
۷۳.....	تصویر ۱۳-۶- مهمان فین.....
۷۳.....	تصویر ۱۴-۶- باغ فین.....
۷۴.....	تصویر ۱۵-۶- پرتره‌ی سردار ظفر بفتیاری.....
۷۴.....	تصویر ۱۶-۶- عکس زن ساقی.....
۷۵.....	تصویر ۱۷-۶- پرتره‌ی زن ساقی.....
۷۶.....	تصویر ۱۸-۶- پرتره‌ی تاج‌السلطنه.....
۷۶.....	تصویر ۱۹-۶- عکس تاج‌السلطنه.....
۸۴.....	تصویر ۱-۷- عکس قلیان کشیدن زنان عهد ناصری.....
۸۴.....	تصویر ۲-۷- مجلس قلیان کشیدن زنان عهد ناصری.....
۸۵.....	تصویر ۳-۷- عکس زنی در حال کشیدن قلیان.....

۸۵	تصویر ۷-۴- عکس زنی در حال کشیدن قلیان
۸۹	تصویر ۷-۵- مجلس زنان در مضر فالكير
۸۹	تصویر ۷-۶- زنان در مالت تزیننی
۹۰	تصویر ۷-۷- زنان در مالت تزیننی
۹۳ و ۷۶	تصویر ۷-۸- بانویی در جامه‌ی زرتشتی
۹۴	تصویر ۷-۹- عکس درویش عهد ناصری
۹۵	تصویر ۷-۱۰- مجلس عرفا و دراویش
۹۵	تصویر ۷-۱۱- مجلس عرفا و دراویش
۹۵	تصویر ۷-۱۲- مجلس عرفا و دراویش
۹۵	تصویر ۷-۱۳- مجلس عرفا و دراویش
۹۵	تصویر ۷-۱۴- مجلس عرفا و دراویش
۹۶	تصویر ۷-۱۵- مجلس عرفا و دراویش
۹۶	تصویر ۷-۱۶- مجلس عرفا و دراویش
۹۷	تصویر ۷-۱۷- صحنه‌ای از زندگی ایلپاتی
۹۷	تصویر ۷-۱۸- صحنه‌ای از زندگی ایلپاتی
۹۷	تصویر ۷-۱۹- صحنه‌ای از زندگی ایلپاتی
۱۰۴	تصویر ۸-۱- مجلس شیخ صنعان و دفتر ترسا
۱۰۴	تصویر ۸-۲- مجلس بهرام و گل اندام
۱۰۴	تصویر ۸-۳- مجلس شیخ صنعان و دفتر ترسا
۱۰۴	تصویر ۸-۴- مجلس بهرام و گل اندام
۱۰۵	تصویر ۸-۵- مجلس شیخ صنعان و دفتر ترسا
۱۰۵	تصویر ۸-۶- مجلس شیخ صنعان و دفتر ترسا
۱۰۵	تصویر ۸-۷- مجلس شیخ صنعان و دفتر ترسا
۱۰۵	تصویر ۸-۸- مجلس بزم بهرام در هفت گنبد
۱۰۵	تصویر ۸-۹- مجلس بزم بهرام در هفت گنبد
۱۰۶	تصویر ۸-۱۰- مجلس بزم بهرام در هفت گنبد

- تصویر ۸-۱۱- مجلس حضرت سلیمان و بلقیس..... ۱۰۴ و ۱۰۶
- تصویر ۹-۱- مجلس تولد حضرت مسیح (ع)..... ۱۱۷
- تصویر ۹-۲- مجلس تولد حضرت مسیح (ع)..... ۱۱۷
- تصویر ۹-۳- مجلس تولد حضرت مسیح (ع)..... ۱۱۷
- تصویر ۹-۴- مجلس تولد حضرت مسیح (ع)..... ۱۱۹
- تصویر ۹-۵- پرتوی یومنا..... ۱۱۹
- تصویر ۹-۶- پرتوی یومنا..... ۱۱۹
- تصویر ۹-۷- پرتوی یومنا..... ۱۱۹
- تصویر ۹-۸- پرتوی دراویش..... ۱۱۹
- تصویر ۹-۹- قسمتی از تابلوی نقاشی (دو تن از هوارئون)..... ۱۲۱
- تصویر ۹-۱۰- تابلوی چهار هواری..... ۱۲۲
- تصویر ۹-۱۱- مجلس ذبیح حضرت اسماعیل (ع)..... ۱۲۶
- تصویر ۹-۱۲- برادران قلمدان ساز..... ۱۲۷
- تصویر ۹-۱۳- پرتوی بانوی روسی..... ۱۲۸
- تصویر ۹-۱۴- صحنه‌ای از مناظر طبیعی روسیه..... ۱۲۹
- تصویر ۹-۱۵- صحنه‌ای از مناظر طبیعی روسیه..... ۱۲۹
- تصویر ۹-۱۶- بانویی در جامه‌ی فرنگی..... ۱۲۹

فهرست جداول

۷۷	جدول مشخصات قلمدان‌های گروه اول
۹۸	جدول مشخصات قلمدان‌های گروه دوم
۱۱۲	جدول مشخصات قلمدان‌های گروه سوم
۱۳۰	جدول مشخصات قلمدان‌های گروه چهارم

www.ketabli.ir

قلمدانی که امروزه زینت بخش موزه‌ها و گنجینه‌های خصوصی و شخصی شده است در روزگاری نه چندان دور مهمترین ابزار کتابتی نزد مردم بوده، که به واسطه‌ی تزیین، سطوح آن به وسیله‌ی نگاره‌های مختلفی مصور می‌شده است. بررسی عوامل مؤثر در شکل‌گیری این نقوش می‌تواند دریچه‌ی دیگری در بررسی آن‌ها و عاملی جهت شناخت جامعه‌ی آن روزگار باشد.

در این کتاب ضمن معرفی تعدادی از قلمدان‌های متعلق به گنجینه‌ی دفینه که تاکنون در هیچ منبعی به چاپ نرسیده و بعضاً حتی به نمایش عموم هم در نیامده است، شما دوستداران هنر این مرز و بوم را با قلمدان‌های ایرانی در دوره‌ی قاجار - اوج هنر قلمدان سازی آن هم به شیوه‌ی روغنی‌سازی - و من جمله نگاره‌های آن آشنا می‌کنیم.

بدیهی است که دسترسی به آثار مذکور، نیازمند صرف وقت و مهمتر از آن مستلزم صبر و حوصله‌ی بسیار است که با اتکال به ایزد منان و با همکاری مسئولان زیربط، صورت تحقق پذیرفته است که بدین وسیله از همکاری و مساعدت آنان تشکر و قدردانی می‌شود.

مقدمه

بیش از چهار دهه است که به هنگام بازدید از موزه‌ها و یا دیدار از مراکز مهم صنایع دستی ایران؛ اصفهان، مشهد، شیراز و... و تهران از دیدن قلمدان‌های زیبای ایران، به شوق و وجد آمده و به تحسین نگاره‌های زیبا، ساخت و ساز هنرمندانه و ابتکارات و خلاقیت هنرمندانی پرداخته‌ام که هیچ‌گاه نمرده‌اند. اصولاً نه از سر سخن که از صمیم قلب معتقدم که هنرمند هرگز نمی‌میرد، همچنان که یک سالک، یک شاعر، یک نویسنده، یک پهلوان و هر انسانی که عمرش را در راه کسب رضایت خالق و خدمت به مردم سپری کند، در قلب مردم هر روزگار و در حیات فرهنگی هر جامعه زنده و باقی است.

قلمدان، هنری است مرتبط با هنر شریف خوشنویسی، گو این که خود می‌تواند توأم موضوع هنرهای بسیار فاخری همچون قلمزنی، هنر روغنی سازی یا نقاشی زیرلاکی را تشکیل دهد. قلمدان‌های فلزی، چوبی، کاغذی و... لااقل از دوره‌ی سلجوقی و بعضاً از دوره‌ی صفوی بخش مهمی از هنرهای سنتی ایران را تشکیل داده است.

از حدود ده سال پیش، در این آرزو به سر می‌بردم که روزی بتوانم مستقلاً یا با همکاری عزیزی هم نظر و هم فکر، کتابی را در خصوص هنر قلمدان سازی- به ویژه با تأکید بر نگاره‌های زیبا و گاه بی‌همتای آن- به تحریر درآورم. بخت من یار بود که یکی از بهترین دانشجویان سال‌های گذشته‌ام سرکار خانم هلیا ابتهاج همدانی، موضوع رساله‌ی نهایی خود در مقطع کارشناسی ارشد هنرهای سنتی را در ارتباط با قلمدان انتخاب کرد. منتظر ماندم تا کار او در آن مقطع به انجام رسد و البته گرفتاری‌های بیش از اندازه‌ی من که دوستان و به‌روانم از آن با دل مشغولی‌های فرهنگی یاد می‌کنند و دقت و وسواس فراوان خانم ابتهاج، موضوع را سه سال دیگر به تأخیر انداخت اما از آن جا که «خواست» فقط «خواست اوست» سرانجام «او» خواست و این مهم صورت تحقق یافت و با صرف وقت فراوان کاستن‌ها و افزودن‌هایی، مجموعه‌ی حاضر را به صورت کتابی که اینک پیش روی شما دوستداران هنر این مرز و بوم است درآوردم. لازم به توضیح است، که برای نیل به هدف اصلی یعنی معرفی قلمدان‌های لاک‌ی ایرانی، چاره‌ای جز محدود ساختن زمان و محدودیت بخشیدن به تعداد نمونه‌های موضوع تحقیق نبوده است. گو این که محدودیت‌های فوق، نمی‌تواند سرپوشی بر نکات و کاستی‌های مجموعه‌ی حاضر باشد.

قلمدان‌های کاغذی دوره‌ی قاجار، از جمله اشیاء تزئینی روزگار ماست که غالباً در موزه‌ها و مجموعه‌های خصوصی یافت می‌شود و بعضاً مورد بازدید عموم قرار می‌گیرد؛ از آن جا که تعداد اندکی منابع تاکنون پیرامون آنها ارایه شده است لذا جهت معرفی قلمدان‌های ناشناخته، نمونه‌های مورد بررسی «۴۰۰ قلمدان» از بین حدود ۴۰۰ قلمدان موجود در گنجینه‌ی دفینه انتخاب شد.

گنجینه‌ی دفینه تحت عنوان «مؤسسه‌ی فرهنگی موزه‌های بنیاد» وابسته به بنیاد مستضعفان جمهوری اسلامی ایران است که در سال ۱۳۵۸ ه. ش. در تهران تأسیس شده است و در چندین مرکز

مشغول به فعالیت است. در این موزه اشیاء نفیس و گرانبهائی از دوران‌های مختلف در چهار گنجینه نگهداری می‌شود که قلمدان‌های موضوع بررسی در زیر مجموعه‌ی اشیاء لاک‌ی و متعلق به گنجینه‌ی شماره‌ی یک این مجموعه است «مجموعه‌ی قلمدان‌های موجود در این بخش از جمله بهترین قلمدان‌های موجود در ایران است که قسمت اعظم آن‌ها را قلمدان‌های روسی و شماری دیگر را قلمدان‌های عصر زندیه و قاجاریه تشکیل می‌دهد.

به واسطه‌ی امکان بررسی، با در نظر گرفتن این فرض که نقوش روی این قلمدان‌ها متأثر از اوضاع اجتماعی و تمایلات فرهنگی، هنری مردم در دوران قاجار بوده است، طبقه‌بندی‌هایی براساس نقوش آن‌ها صورت پذیرفته است، که عمده‌ی مطالب نیز در قالب این طبقه‌بندی‌ها ارایه شده است. چنانچه برخی از یافته‌ها در این خصوص افزون بر مطالعه، ضمن مصاحبه‌ی حضوری با افراد متخصص به دست آمده است؛ از طرفی جهت تسهیل در کار بررسی، تحولات در قالب عوامل تأثیرگذار داخلی و خارجی و نقوش، در قالب پرداختن به تزیینات و مضامین با زیر مجموعه‌هایشان به روش تحلیلی- توصیفی مورد بررسی قرار گرفته است.

با توجه به شواهد، عمده‌ی مطالبی که تاکنون در قالب کتاب و مقاله درباره‌ی قلمدان نگاشته شده، به روش‌های ساخت قلمدان اختصاص داشته و موارد نادری هم که به نقوش روی قلمدان‌ها پرداخته است اغلب ضمن معرفی یک قلمدان خاص و در حد پرداختن به نوع نقش بوده است. با این حال محدود کتاب‌های موجود پیرامون قلمدان با توجه به تنوع نقش‌ها طبقه‌بندی‌هایی از آن‌ها ارایه داده است؛ که تقریباً همه‌ی آن‌ها در حد معرفی بوده و بدون در نظر گرفتن عوامل مؤثر در شکل‌گیری آن‌ها انجام گرفته است. در این کتاب بعد از معرفی تاریخچه، روش ساخت، ابعاد و نقوش متداول بر روی عموم قلمدان‌ها، فضای هنری و تحولات جامعه‌ی قاجار در قالب عوامل تأثیرگذار به اختصار مورد بررسی قرار گرفته و سرانجام پس از پرداختن به انواع قاب‌های تزیینی نقوش در نمونه‌های منتخب قلمدان‌ها براساس عوامل داخلی و خارجی تأثیرگذار بر مضامینشان در قالب چهار گروه (قلمدان‌های مصور به نقوش درباری- قلمدان‌های مصور به نقوش متأثر از فرهنگ عامه‌ی مردم- قلمدان‌های مصور به صحنه‌هایی از ادبیات کلاسیک و قلمدان‌های مصور با مضامین غیر ایرانی) معرفی شده است، ضمن این‌که جهت سهولت بررسی، جزییات و مشخصات قلمدان‌های هر گروه در قالب ارایه‌ی جدول و به انضمام تصاویر آن‌ها در پایان فصل مربوط به آن آورده شده است. برای آگاهی بیشتر عزیزان علاقمند، ضمائم پایانی نیز می‌تواند در راستای موضوع کتاب مفید فایده قرار گیرد.

حسین یاوری

دی‌ماه ۱۳۸۹